

Heiligen en tradities in Vlaanderen

Herfst & winter

HANS GEYBELS (red.)

Geybels, Hans (red.)
Heiligen en tradities in Vlaanderen. Herfst & winter

© 2018 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Rijnkaai 100/A11, B-2000 Antwerpen en Hans Geybels
Gemaakt onder licentie van Davidsfonds. 'Davidsfonds' is het geregistreerde
merk van Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12, 3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective
Amsterdam
www.newbookcollective.com

Eerste druk maart 2018
Omslagontwerp: Daniël Peetermans
Omslagfoto: © Jonas Roosens/BelgaImage
Opmaak binnenwerk: Daniël Peetermans

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 5908 498 8
D/2018/0034/070
NUR 694

Inhoud

- 6 **Woord vooraf**
- 8 **Kalender van heiligen en tradities in Vlaanderen: herfst & winter**
HANS GEYBELS
- 94 **Sint-Maarten**
Men maakte Maarten menig mantel...
Continuïteit en toe-eigening in de evolutie van het Sint-Maartensfeest
ANTOON NAERT
- 122 **Advent**
Vier kaarsen en een groene krans: de tijd van de advent
JEAN LUC MEULEMEESTER
- 134 **Sinterklaas**
'Sinterklaasje, kom maar binnen met je knecht...'
Hoe Sint en Piet onze huiskamer binnenkwamen
ANTOON NAERT
- 150 **Kerstmis**
HANS GEYBELS
- 174 **Driekoningen**
En ze kwamen uit het oosten...
Volksdevotie op driekoningendag
JEAN LUC MEULEMEESTER
- 192 **Sint-Antonius**
Van Antonius de Grote naar Toontje met zijn Zwijntje
ANTOON NAERT
- 204 **Broederschappen**
Broederschappen, gilden en andere sodaliteiten
JEAN LUC MEULEMEESTER
- 216 **Devotionalia**
HANS GEYBELS
- 242 **Marialiederen**
Marialiederen in de Zuidelijke Nederlanden in de zeventiende eeuw
GILBERT HUYBENS
- 296 **Bibliografie**
- 301 **Register van personen**
- 304 **Register van plaatsen**
- 307 **Register van begrippen**
- 310 **Over de auteurs**
- 312 **Fotoverantwoording**

Woord vooraf

Het avontuur dat vijftig jaar geleden begon, is voltooid: een nieuw referentiewerk omtrent heiligen en hun gebruiken in Vlaanderen. Vorig jaar verschenen de seizoenen lente en zomer in een eerste deel. Dit deel met de heiligen van de herfst en de winter sluit de reeks af.

Een boek over heiligen en tradities in Vlaanderen kan moeilijk anders dan beginnen met een overzicht van die heiligenfeesten en gerelateerde tradities. Echter, lezers die meteen op zoek gaan naar de patroonheilige van hun parochiekerk of naar de naam van hun gemeente, worden misschien teleurgesteld. De twee boekdelen zijn namelijk geen compendium, noch een encyclopedisch overzicht van alle heiligen en tradities in Vlaanderen. De teneur van het boek is anders: een representatieve staalkaart bieden van wat in Vlaanderen op het gebied van die feesten en tradities geleefd heeft en nog steeds leeft. Hoewel dit werk geen encyclopedie is, beogen we toch een omvangrijk overzicht van de heiligen en de tradities in Vlaanderen.

De kalender wil eerder een wijziging in inzichten bewerken dan volledig zijn. Zo blijft de achterhaalde ‘Keltische hypothese’ nog steeds actueel: die stelt dat veel van onze gebruiken en tradities teruggaan tot de Kelten. De christelijke missionarissen uit de vroege middeleeuwen zouden niet meer gedaan hebben dan die oeroude gebruiken verchristelijken. Bij de bronnen en de bomen die de Kelten vereerden, zouden zij kapellen gebouwd hebben. Net zoals over veel gebruiken en feesten nog altijd talloze misverstanden bestaan (zo zou het varken bij Sint-Antonius een symbool voor het kwaad zijn), zou Halloween een Keltisch feest zijn en Sinterklaas (zoals zoveel heiligen) de gekerstende editie van een Germaanse godheid, in casu Wodan, enzovoort. Die opvatting wordt in Vlaanderen in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw enthousiast verspreid door belangrijke volkskundigen zoals Jules Frère en Gabriël Celis. In de tweede helft van de twintigste eeuw blijven heemkundigen die oude studies citeren, terwijl er al een internationale, wetenschappelijke literatuur circuleerde die het tegendeel aantoonde. Gezien het academische karakter van die literatuur breekt ze echter niet door in brede heemkundige kringen en blijven de oude opvattingen in omloop. Vanaf de jaren 1990 – wanneer Kelten en Germanen leerstof worden voor het secundair onderwijs – dalen die oude theorieën zelfs af tot in de handboeken geschiedenis van het secundair onderwijs, waar ze tot op vandaag verspreid worden.

Inmiddels zou duidelijk moeten zijn wat we beogen. We trachten met deze twee boekdelen over de belangrijkste heiligen en tradities in Vlaanderen de nieuwste theorieën mee te geven met betrekking tot het ontstaan en de betekenis ervan. Heel wat oude opvattingen zullen sneuvelen: een kapel in de buurt van een oude eik of een bron is nooit zomaar een christelijke voortzetting van een Keltische of Germaanse cultus op die plek en de christelijke heiligen vervangen geenszins het Keltische en het Germaanse pantheon. Het is lange tijd spannend en fascinerend geweest om te kunnen verwijzen naar Keltische en Germaanse voorouders, maar de realiteit is boeiender dan de fictie.

De behoefte aan degelijke kennis wordt onderstreept door een heel eigenaardig en nieuw fenomeen. Een vijftal jaar geleden ontstond in Nederland de Zwarte-Pietencontroverse. Een minderheidsgroep beschouwde Zwarte Piet als een racistisch element in de Nederlandse sinterklaasviering. Zwarte Piet zag men plots als een herinnering aan enkele zwarte bladzijden uit het koloniale verleden. In 2015 wilden enkele media, waaronder vooral *Het Laatste Nieuws*, het debat ook in Vlaanderen introduceren, maar dat mislukte. Een jaar later kwam het tot een Zwarte-Pietenpact: voortaan zou Zwarte Piet kindvriendelijker zijn met niet al te rode lippen, geen oorbellen en een blanke huid met zwarte roetstrepen. Een beetje onderzoek toont aan dat de geschiedenis van Zwarte Piet veel complexer is.

Het deel *Herfst & winter* opent met een uitvoerige kalender: alle belangrijke gebruiken en tradities uit die periode worden chronologisch gebundeld in één grote kalender. Omdat de feesten van Sint-Maarten, Advent, Sinterklaas, Kerstmis, Driekoningen en Sint-Antonius te omvangrijk zijn, krijgen zij een aparte behandeling. Verder bevat dit boek een bijdrage rond het belangrijke fenomeen van de broederschappen. Nadien wordt er in dit boekdeel stilgestaan bij devotionalia. Dat zijn allerlei gebruiksvoorwerpen die een centrale rol bekleeden in het alledaagse geloof van de christen. Sommige voorwerpen behoren voorgoed tot het verleden, andere worden nog steeds courant gebruikt. Terwijl in het eerste boekdeel uitvoerig werd stilgestaan bij oude heiligenliederen, zijn nu de Marialiedereren aan de beurt.

Aan de basis van dit project ligt de medewerking van vele mensen. In de eerste plaats een heel redactieteam, bestaande uit alle auteurs die aan dit deel hebben meegewerkt, aangevuld met Herman Clerinx. Deze laatste heeft ook voor heel wat fotomateriaal gezorgd. Dank gaat uit naar Patrick Palmans, die bijna alle foto's van het hoofdstuk over devotionalia heeft verzorgd, en naar het KADOC (Leuven), dat heel wat illustratiemateriaal ter beschikking heeft gesteld voor de kalender. Voor de kalender mochten we een beroep doen op het heiligennet van pater Dries van den Akker en op de website van LECA, waarvoor grote dank. Dank ook aan pater Nikolaas Devynck van Zevenkerken, die de kalender nauwkeurig heeft nagelezen. Onze erkentelijkheid gaat tevens uit naar de pastoor van Scherpenheuvel, Luc Van Hilst, die de pastorij ter beschikking stelde voor de redactievergaderingen.

Ten slotte een woord van dank aan alle medewerkers van de tentoonstelling die bij dit boek hoort: Jan Dierckx, Jan Gabriëls, Annick Goris, Annie Graulus, Elly Mattheus, Mia Noppen, Rob Tas, Marijke Van Hulle, Stéphan Vanschoonbeeck en Mien Verdingh. Zij zorgden niet alleen voor de tentoonstelling, maar door hun trouwe toewijding helpen zij in Scherpenheuvel mee aan de verwezenlijking van de studie naar alledaagse christelijke cultuur.

HANS GEYBELS

Kalender van
heiligen en tradities
in Vlaanderen:
herfst & winter

HANS GEYBELS

22 september: Mauritius

Vanwege Germaanse guerrilla-activiteiten aan de Gallische grenzen stuurde keizer Maximianus Hercules in of omstreeks het jaar 287 het Thebaanse legioen van Opper-Egypte naar de grenzen met Gallië. Onderweg werd halt gehouden bij het plaatsje Agaunum in de Zwitserse Alpen. Daar zouden de gebruikelijke offers gebracht worden om de overwinning van de Romeinse beschermgoden af te smeken en om eer en trouw aan de goddelijke keizer te bewijzen. Maar omdat het legioen uit christensoldaten bestond, weigerde dat deel te nemen aan heidense offers. Volgens een andere lezing zouden de legionairs geweigerd hebben om onschuldige mensen aan te vallen. Geen enkele poging om hen tot andere gedachten te brengen had resultaat, zodat ze uiteindelijk allemaal werden gedood vanwege ontrouw en dienstweigering aan het rijk. Tot hen behoorde ook Mauritius, begraven te Agaunum, dat sindsdien naar deze martelaar Saint-Maurice heet.

Mauritius is de patroon van de soldaten (infanterie), wapensmeden, kooplieden, verfmakers en glasschilders (waarschijnlijk vanwege zijn gekleurde huid: hij was immers een Moor of Noord-Afrikaan – vandaar ook de naam voor het land Mauritanië – of omdat hij meestal werd afgebeeld in een rode mantel). Vermoedelijk vanwege diezelfde mantel is hij ook de patroon van de wevers, hoedenmakers, blekers, wassers en stomers.

Hij wordt aangeropen ter bescherming van de wijnstokken en in de strijd, ter bescherming tegen vijanden van het geloof, tegen bezetenheid, jicht en oorpijnen en bij paardenziekten. Hij wordt afgebeeld in soldatenkledij of riddersuitrusting met lans, zwaard en schild (soms met drie Moorse hoofden, als verwijzing naar

Lucas Cranach de Oude, *Sint-Mauritius*, ca. 1520-25, New York, Metropolitan Museum of Art

zijn metgezellen), dikwijls ook met een vaantje waarop dan zeven sterren te zien zijn. Vaak heeft hij een donkere huidskleur.

In Nevele lieten bedevaarders tegen doofheid te zijner ere gezegende olie in hun oren druppen.

26 september: Cosmas en Damiaan

In de *Legenda Aurea* lezen we: ‘Cosmas en Damianus waren broers. Ze waren afkomstig uit de stad Aegae. Hun moeder was een vrome vrouw en heette Theodota. Ze studeerden medicijnen en kregen daarbij van de Heilige Geest zoveel bijstand dat zij alle ziekten en kwalen wisten te genezen. Niet alleen bij mensen, maar zelfs bij paarden. Nooit lieten zij toe dat zij voor hun zorgen betaald werden. Zo was er een vrouw, Palladia genaamd, die al haar geld had uitgegeven aan geneesmiddelen. Ten einde raad kwam zij de beide broers consulteren, die haar prompt wisten te genezen. Uit dankbaarheid bood ze Damianus een heel bescheiden geschenkje aan. Eerst weigerde hij, maar uiteindelijk nam hij het toch aan, niet uit hebzucht, maar omdat de vrouw zo vriendelijk aandrong. Maar toen Cosmas ervan hoorde, gaf hij te kennen dat hij na zijn dood niet bij zijn broer in hetzelfde graf begraven wenste te worden. In de daaropvolgende nacht verscheen hem de Heer zelf, en Hij zei dat er geen kwaad in stak dat zijn broer het geschenkje had aangenomen. Ze werden zo beroemd dat ook de proconsul, Lysias, van hen hoorde. Hij liet ze voor zich verschijnen en hij informeerde naar hun naam, hun land van herkomst en hun rijkdommen. Ze werden vastgebonden aan een schildersezal om gezeseld te worden, maar een engel wist hen te vrijwaren van alle pijn. Ten slotte werden de beulen zo moe dat ze vanzelf ophielden. Toen liet de proconsul de drie broers van de heiligen arresteren en in de gevangenis werpen, terwijl hij de twee op een kruis liet stenigen. Maar de stenen die men naar hen gooide, vlogen terug naar de werpers zelf en verwondden zo een flink aantal mensen. Nu werd de proconsul zo witheet van woede dat hij de drie broers uit de gevangenis liet halen, vervolgens gaf hij opdracht de twee op het kruis met pijlen te doorzeven. Maar de pijlen die op hen afgeschoten werden, keerden in de lucht weer om in de richting van degenen die ze afgeschoten hadden. Toen moest de proconsul zijn nederlaag wel inzien en hij liet ze alle vijf bij zonsopgang onthoofden.’

De broers werden begraven in de Syrische plaats Cyrrhus. Al spoedig werd er een gedachteniskerkje gebouwd op hun graf. Van daaruit ontstonden in de oosterse kerk steeds meer kerken die aan beide artsenheiligen waren toegewijd. Tot op de dag van vandaag staan de beide dokters-martelaren in de oosterse orthodoxe kerken in hoog aanzien. In de vierde eeuw al bezat Rome relieken en in 527 werd de Cosmas- en Damianuskerk opgericht. Van daaruit verspreidde hun verering zich over de hele westerse wereld. Zo had Luik al in 560 een aan hen gewijde bidkapel.

Ze zijn de beschermheiligen van artsen, chirurgen en tandartsen, apothekers en drogisten, van bandagisten (vervaardigers en handelaars van breukbanden), van kappers en barbiers (in

vroeger tijden beoefenden die voor arme mensen vaak de geneeskunst – soms legt men een verband tussen Cosmas en ‘cosmetica’), van vroedvrouwen enzovoort.

Ze worden aangeroepen voor een goede afloop van (been)transplantaties, tegen epidemieën, klierziekten, koorts, pest, ongezonde sappen, zweren, tegen de paardenziekte droes en ze zijn de patroonheiligen van medische faculteiten. Ze worden afgebeeld als geleerden, als baardeloze artsen in lange toga met een pelsafzetting en mutsen, met slangenstaf, Cosmas met urinefles, Damianus met zalfpot, vijzel of medicijnkist, chirurgische instrumenten, doos, fles of spatel.

De beide artsen werden vereerd in Viane tegen huidziekten en puisten.

29 september: aartsengel Michaël

Michaël is met Gabriël en Rafaël een van de drie aartsengelen die in de Bijbel bij naam worden genoemd. Een vierde engel van wie we de naam kennen, uit een buiten-Bijbelse bron, heet Uriël. Volgens de overlevering behoort hij tot de zeven engelen die voor Gods troon staan. Zij komen twee keer ter sprake, evenwel zonder dat daarbij de naam van Michaël valt. In het Boek van de Openbaring (of Apocalyps) valt Michaëls naam wel, wanneer een oorlog in de hemel ter sprake komt tussen Michaël en zijn engelen enerzijds en de draak anderzijds (Openbaring 12,7). Michaël wordt beschouwd als de aanvoerder van de hemelse legerscharen die Lucifer, de leider van de opstandige engelen, hebben kunnen verslaan.

Volgens een oude traditie was het Sint-Michaël die Maria kwam halen om haar naar de hemel te geleiden. In *De Herder* van de vroegchristelijke schrijver Hermas uit de tweede eeuw verschijnt Michaël als een majestueuze engel, belast met het toezicht over de beloningen die al of niet moeten worden uitgedeeld aan de wilgentakken die een voor een naar voren komen om het oordeel te ondergaan: sommige hebben gebloeid en vrucht gedragen, andere zijn verdord. Deze takken zijn symbolische aanduidingen voor de christenen. Hij mag beoordelen wie er in aanmerking komt voor beloning of straf.

Al in de vijfde eeuw had paus Leo I de Grote (440-461) een kerk gewijd ter ere van de aartsengel. Dat moet gebeurd zijn op een 29ste september, zodat die dag zijn kerkelijke feestdag is geworden. Het zijn vooral heiligdommen op hoogten, heuvels en bergen die aan

Aartsengel Michaël in de kathedraal van Sint-Michiel en Sint-Goedele in Brussel

Michaël worden toegewijd, soms eenvoudig onder de naam ‘engel’, waarmee dan Michaël werd bedoeld. Het bekendste voorbeeld staat in Frankrijk, op de Mont Saint-Michel.

Michaël is de patroon van de katholieke kerk, de strijdende kerk. Verder is hij de patroon van ridders, soldaten, wapendragers en schermers, van kooplieden, weegschaalfabrikanten en -uitbalanceerders, ijkers en apothekers (omdat die allemaal een weegschaal gebruiken), kruideniers, graanafwegers... Hij is de beschermheilige van kerkhoven en kerkhofkapellen. Voorts wordt hij aangeroepen tegen bliksem en onweer, tegen een plotselinge dood en voor het verkrijgen van een goede dood. Talloze middeleeuwse ambachtsgilden hebben hem als patroon.

Hij wordt afgebeeld als engel in ridderuitrusting, met helm, een (vlammend) zwaard, lans en schild; vaak doorboort hij met zijn lans of speer de draak onder hem. Bij andere gelegenheden is hij te zien met een weegschaal waarop hij de zielen weegt.

1 oktober: Bavo

Bavo werd rond 589 geboren in een adellijke familie uit Haspengouw. Van zijn ouders had hij de naam Allowin meegekregen. Hij trouwde met een dochter van graaf Adilio en samen kregen zij een dochter, Adeltrudis. Zij zou later op het landgoed, dat zij van haar vader overnam, een kloostertje stichten.

Aanvankelijk was Allowin een woesteling, maar door de dood van zijn vrouw beseftte hij hoe kort en vergankelijk het leven was. Toen hij de heilige bisschop Amandus († ca. 675) ontmoette, kwam het tot een definitieve ommekeer in zijn leven. Hij gaf al zijn bezittingen weg en leidde van toen af het leven van een boeteling in de Sint-Pietersabdij te Gent. Wat later verkoos hij met toestemming van zijn abt, Sint-Floribertus († ca. 660), de eenzaamheid van een holle boom niet ver daarvandaan om zich als kluizenaar geheel en al aan de Heer te kunnen toewijden.

Tallose mensen konden hem in hun nood vinden. Hij troostte en bemoedigde ze, genas ze, hij wekte zelfs een dode tot leven, totdat hijzelf getroffen werd door een vreselijke ziekte. Omstanders vertelden hoe zijn opgewektheid niet leed onder de helse pijnen. Omringd door gelovigen, vrienden en zijn geestelijke leidsman, die hij had laten roepen om hem bij te staan, stierf hij in een geur van heiligheid.

De door Amandus gestichte abdij Ganda (Gent) werd later naar Bavo Sint-Baafsabdij genoemd. Ook de kathedraal in Gent is naar hem genoemd. Op veel plaatsen werd op 1 oktober de landpacht betaald, de zogeheten Bamispacht (‘Bamis’ is een verkorting van Bavo-mis, de mis in de kerk op het feest van Sint-Bavo).

Volgens de overlevering zou Bavo een deel van zijn leven hebben doorgebracht in het Vlaamse plaatsje Mendonk; daar toont men de steen die hij als hoofdkussen gebruikt zou hebben. Hier wordt jaarlijks op de eerste zondag van oktober een bedevaart ter ere van hem gehouden.

Hij is de patroon van valkeniers (vanwege zijn attriboot de valk), zijn voorspraak wordt ingeroepen tegen het mislukken van de oogst, tegen long- en keelontsteking en kinkhoest.

Bavo, Nele en Sjikskén

Hij wordt afgebeeld met het zwaard van de ridder en de valk van de jacht. Beide attributen duiden op zijn adellijke afkomst. Hij is de patroon van de stad Gent (ook van het bisdom en de kathedraal), van de Vlaamse plaatsen Wilrijk en Sint-Baafs-Vijve (gemeente Wielsbeke). Hij werd vereerd in Beerse, Boechout, Brugge, Eindhout, Goefferingen, Mechelen, Mere, Merken en Molenstede.

De kermis in Moerzeke (Hamme) staat bekend als Baafmiskermis. Op zondag is er eerst een eucharistieviering in de Sint-Martinuskerk. In de namiddag worden op het Molenplein een pompoenwedstrijd en pompoentoonstelling gehouden. Het hoogtepunt van de kermis is de reuzenommelgang, onder meer met de drie reuzen van Moerzeke: Bavo, Nele en Sjikskén. Na de stoet volgt de notenworp, met als hoofdprijs een gouden noot.

2 oktober: beschermengelen of engelbewaarders

In de Handelingen van de Apostelen wordt verteld hoe Petrus op wonderbare wijze uit de gevangenis ontsnapt en aanklopt bij het huis waar de gemeente bijeen is om voor zijn vrijlating te bidden (Handelingen 12,13-15). Het was paus Paulus v († 1621) die het feest 1608 officieel toestond; in 1670 werd het door paus Clemens x († 1676) voor de hele kerk ingevoerd.

Beschermengelen worden afgebeeld als gevleugelde personen van onduidelijk geslacht (met zowel mannelijke als vrouwelijke trekken); die vleugels zijn nodig om tussen ons en de hemel heen en weer te vliegen: ze brengen Gods goede gedachten vanuit de hemel naar de mensen over en dragen onze gebeden tot bij God. Op afbeeldingen bevinden ze zich vaak half achter de hun toevertrouwde persoon, meestal een kind. Soms in gezelschap van de duivel als tegenhanger: dan bevindt zich de engel rechts en de duivel links, respectievelijk op de rechter- en linkerschouder, om goede of kwade gedachten in het oor te fluisteren. Prenten met engelbewaarders waren in de periode van het rijke roomse leven zeer populair op kinderkamers.

Bekend is het rijmpje op een schilderijtje met veertien engeltjes in blauwe kledij dat in de jaren 1950 op vele slaapkamers van katholieke kinderen hing:

's Avonds als ik slapen ga
Volgen mij veertien engeltjes na:
Twee aan mijn rechterzij,
Twee aan mijn linkerzij,
Twee aan mijn hoofdeind
Twee aan mijn voeteneind
Twee die mij dekken,
Twee die mij wekken,
Twee die mij wijzen
naar 's hemels paradijzen

4 oktober: Franciscus van Assisi

Franciscus werd in 1182 geboren in Assisi (Umbrië), als zoon van de rijke lakenkoopman Pietro Bernardone. Eigenlijk heette hij Giovanni, maar omdat vader graag pronkte met zijn successen en op het moment van Giovanni's geboorte in Frankrijk verbleef, noemde hij zijn zoon sindsdien Francesco, 'Fransmannetje'. De jongen kreeg de opvoeding die bij zijn status paste. Het maakte hem tot een zelfverzekerde jongeman, vriendelijk in de omgang, vrolijk, de beste in alle sporttakken, graag gezien bij de meisjes en vrijgevig met geld. Hij droomde ervan ridder te worden.

Door gevangenschap (1202) en ziekte (1204) raakte hij echter in een crisis. Hij meende dat hij weer als strijder in dienst moest treden van een adellijke meester, maar de Heer liet hem verstaan dat Hij andere plannen met hem had. In de tijd daarna ontmoette hij een melaatse. Hij overwon zijn weerzin, omhelsde de melaatse en schonk hem een royale aalmoes. Dat maakte hem zo gelukkig dat hij zich steeds meer in eenzaamheid begon terug te trekken.

Hij nam zijn intrek in het kloostertje bij de San Damianokerk. Daar leidde hij het leven van een kluizenaar. Hij kreeg de bijnaam Il Poverello ('de arme'). Hij bedelde zijn voedsel bij elkaar. Wat hij nog bezat, gaf hij weg aan armen en zwervers. Na twee jaar

begon hij in de omtrek te preken. Zijn boodschap was liefde: liefde voor de schepper, voor mens en natuur. Hij noemde alle schepselen zijn broeders en zusters.

Al heel spoedig sloten zich wat volgelingen bij hem aan. Franciscus schreef een heuse regel, die in 1217 door paus Honorius III († 1227) werd goedgekeurd. Nu waren ze een kloosterorde. Ze noemden zich minderbroeders. In korte tijd breidden zij zich uit over heel Italië, Spanje, Frankrijk en de Lage Landen.

Beroemd zijn de verhalen waaruit Franciscus' dierenliefde blijkt. Toen hij eens met zijn broeders langs een groep bomen liep, konden ze elkaar niet verstaan vanwege het lawaai dat de vogels maakten. Franciscus besepte dat hij de dieren tekortgedaan had, zei tegen zijn broeders dat ze even moesten wachten en gebaarde de vogels dat hij hen iets wilde zeggen. Terstond kwamen de vogels die in de bomen zaten naar hem toe en alle bleven zonder te bewegen voor hem zitten tot hij zijn preek beëindigd had. En ook toen gingen ze niet weg voor hij hun zijn zegen had gegeven.

Enkele jaren voor zijn dood trok hij zich terug in de eenzaamheid van Alverna of La Verna op de Monte Penna. Hij was toen al enige tijd ziek, reumatisch en zogoed als blind. Het was in deze periode (1225) dat hij zijn prachtige zonnelied schreef, een lofzang op de schepping en haar schepper, God.

In de tijd na zijn dood gebeurden er vele wonderen op zijn voorspraak. Al twee jaar na zijn dood (3 oktober 1226) werd Franciscus heilig verklaard. Op zijn graf in Assisi werd de San Franciscokerk gebouwd (1228-1253).

Echte volksdevotie is er voor Franciscus nooit geweest. Op 4 oktober wordt in talloze landen extra aandacht besteed aan de rechten van de dieren. Dat is zo sinds het Internationaal Congres voor Dierenbescherming (Wenen) in 1929 deze dag uitriep tot Werelddierendag. De beslissing om een themadag aan de dieren te wijden viel niet helemaal uit de lucht. Al jaren voordien werd vanuit verschillende hoeken meer aandacht gevraagd voor het dierenwelzijn. In de hele wereld werden toen organisaties opgericht die zich zouden inzetten voor dierenrechten. Ook in België, waar in 1925 het Blauwe Kruis werd opgericht: de eerste Belgische dierenbeschermingsorganisatie. Na het Internationaal Congres in Wenen werd in verschillende landen, waaronder Nederland, al op 4 oktober 1930 de eerste Werelddierendag gevierd. België had pas in 1988 zijn eerste officiële Werelddierendag.

Franciscus van Assisi

Gedachtenis der Bedevaart tot St-Ghislenus
(België)

St-Augustinus' Drukkerij.

A. b. 836.

h. Ghislenus, bisschop, b.v.o.

Gislenus